

הרב שלמה קלירס

מח"ס מלאכת שלמה

ירושלים תובב"א

בענין בדיקת חמץ ומסתעף לענין מצוה בו יותר מבשלוחו

לבדוק, דבה"ג גם הב"ח כ' דאין מברך, וא"כ מאי עדיף.

והנה אי אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו בכל המצוות אי לאו נחלקו בזה ראשונים ואחרונים, בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' קכח) כ' דלאו בכל מצוה אמרי' כן, כשחיטה, הפרשת חלה, ללמד בנו תורה, מילה וכיוצא"ב, דלא אמרי' בהו האי דינא, ועייש"ה בחילוק שכתב, ולדבריו אף בנידו"ד לא שייך לכאורה האי דינא. וכ"כ הגר"ש קלוגר (הובא בס' משנת אברהם שער כתיבת ס"ת בביאורים סוס"ק ל"ה, ובס' בריית אבות סי' א אות י) דלא אמרו כן אלא גבי קידושין והכנת שבת (כדאיתא בקידושין מא.), ואף שהאחרונים למדו מזה לכמה דברים אינו נראה ויש ראיות להיפך. וכ"כ בס' יד המלך (על הרמב"ם פ"ל משבת) דלא נאמר כן זולת בשני מקומות הנ"ל, ועיי"ש טעמו, ותפס דכן דעת הרמב"ם. וכ"כ בס' בריית אבות בקונטרס קול ששון, וייחס דעה זו אף להרמב"ם הטושו"ע. ולדבריהם ליכא לספק הכא משום מצוה בו, דבבדיקת חמץ ליכא כלל האי דינא, ואיכא לספק רק משום מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, וזריזין מקדימין. אמנם דעת רוב ראשונים ואחרונים דבכל מצוה אמרי' כן, תוס' ר"י הזקן (קידושין מא.) כ' כל מצוה שמוטלת עליו יעשה בגופו ולא ע"י שליח. וכ"כ בשלה"ג (שם) בשם ריא"ז וז"ל בתו"ד וכן בשאר כל המצוות מוטב לאדם שיעשה המצוה ע"י עצמו ממה שיעשה ע"י שליח. וכ"נ מרש"י (שם) שכ' מצוה בו יותר מבשלוחו דכי עסיק גופו במצוות מקבל שכר טפי. ועיי"ע אור זרוע הל' ע"ש סי' י"ח אות ב, ב"ח סי' רס"ג לענין הדלקת נרות, מהרי"ט קידושין ע' לענין מעקה וחי' הרד"ל שם, מג"א סי' ר"נ דבכל מצוה אמרי' כן, ובפמ"ג, שו"ע הרב

א. בגמ' פסחים ו', וכ"פ בטור ושו"ע סי' תל"ו, דהיוצא מביתו תוך ל' יום סמוך לפסח אפי' אין דעתו לחזור עד אחר הפסח זקוק לבדוק ולבער, דכבר חל עליו חובת בדיקה וביעור.

הנה יש להסתפק בה"ג האיך עדיף שיקיים הבדיקה, האם ע"י שיבדוק בעצמו בלילה קודם יציאתו, והמעלה בזה שמצוה בו יותר מבשלוחו, וכן שכיון שחל עליו חובת בדיקה י"ל מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, וזריזין מקדימין. או עדיף שימנה שליח לבדוק אור לי"ד, שזהו עיקר הזמן שתיקנו חכמים, וכמבואר מד' רבינו ירוחם (הובא בשעה"צ תלג, יב) שאוסר לנמצא בביתו לבדוק אור לי"ג, וע"כ הטעם משום דעיקר הזמן דתיקנו חכמים לבדיקת חמץ הוא אור לי"ד, ורק ביוצא לדרך אמרו דיקדים הבדיקה, אבל עכ"פ עיקר הזמן הוא אור לי"ד. וכמש"כ בשו"ע הרב (תלו, א) ועל בדיקה זו תתוך ל' לא יברך כדרך שמברכין על בדיקת ליל י"ד כיון שאינה בזמן העיקרי שתיקנו לה חכמים דהיינו ליל י"ד. ומקורו בכל בו (סי' מ"ח). וכיון שכן חביבה מצוה בשעתה. ועוד דע"י שליח תעשה המצוה טפי בהידור שתעשה בכרכה, דשליח הבודק אור י"ד מברך, כמ"ש המ"ב (תלג, סק"י) בשם המג"א חק יוסף נהר שלום מקו"ח וש"א. והבודק קודם לא מברך, כמ"ש הרמ"א (תלו א), וכן דעת הלבוש, הח"י בשם שכ"ג, והפמ"ג, וכ"כ בבאה"ל דמסתימת המג"א והט"ז וש"א משמע דתפסו כדעת הרמ"א, וכ"כ בשעה"צ (תלג, ה) בשם החק יוסף דקיי"ל כרמ"א. ואף לדעת הב"ח דהבודק תוך ל' מברך משום שחל עליו חובת ביעור והו"ל ההוא יומא כליל י"ד, מ"מ אכתי איכא לספק, ביוצא קודם ל' יום לפני הפסח ודעתו לחזור בפסח דצריך

דשיבדוק בעיקר זמנה עדיף על מצוה בו. ולכאורה לדבריהם אף בנידוד י"ל כן, שיעשה שליח לבדוק בליל י"ד שהוא זמן העיקרי דתיקנו ולא יבדוק בעצמו קודם לכן. אמנם י"ל דלא דמי, דהתם שייך נמי משום מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה, ומשום זריזין מקדימין, מלבד הטעם של עיקר זמנה. ועוד דבנידוד אדרבה אם יבדוק בעצמו יקיים אל תחמיצנה, וזריזין מקדימין, כיון שנתחייב לבדוק תוך ל'.

ובשו"ע הרב (תלא, ו) כ' דתקנ"ח לבדוק בצה"כ מיד, ואע"פ שעדיין לא קרא ק"ש של ערבית והיא מצות עשה של תורה וגם היא תדירה וכל התדיר מחבירו קודם, אעפ"כ צריך להקדים את הבדיקה לפני ק"ש ותפילה לפי שהיא מצוה עוברת שאם לא יבדוק מיד בצה"כ ה"ה נקרא עובר על תקנ"ח. ויעוי"ש באורך בקו"א סק"א. והיינו משום דעיקר זמן הבדיקה הוא בתחילת ליל י"ד, ולא חייש שמא ישכח לקרוא ק"ש ולהתפלל. הרי פסק דעדיף לבדוק בעיקר הזמן קודם ק"ש למרות שהיא מה"ת וגם תדירה, וא"כ לכאורה אף בנידוד יש לבדוק בזמנה ע"י שליח למרות שלא יקיים מצוה בו. אמנם אכתי י"ל דשאני התם שהגיע זמן הבדיקה ואם יאחר ולא יבדוק בתחילת הזמן ה"ה נקרא עובר על תקנ"ח, לפי שהיא מצוה עוברת בצה"כ, משא"כ בנידוד שאם יבדוק בעצמו הרי הקדים הבדיקה קודם עיקר זמנה ובה"ג לא הוי עובר על תקנ"ח.

ג. בפמ"ג (או"ח סי' תרכה, בא"א) נסתפק במה שכו' הרמ"א בשם מהרי"ל ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יו"כ דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, האיך ינהג באינו יכול לתקן הסוכה למחרת יו"כ, האם משום מצוה בו יותר מבשלוחו יש לו להמתין, או עדיף טפי ע"י אחרים דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, והניח בצ"ע. והנה מד' המג"א הנו' דעדיף בדיקה בעיקר זמנה על פני מצוה בו, ליכא למיפשט ספיקו דפמ"ג דה"נ עדיף לבנות ע"י אחר

בקו"א וא"ר שם, ובא"ר סי' ת"ס בד' הרא"ש, הג' הרמ"ע מפאנו ברמב"ם הל' שביתת יו"ט פ"ה הי"ז הובא במעשה רוקח שם. ועי' שד"ח ח"ה ד"ח סי' מ"ד שהביא עוד הרבה פוסקים דסברי כן וסיים וכוותייהו אית לן למינקט בפשיטות. וכן הביא בשד"ח מערכת המ' כלל נ"ד עוד פוסקים כן וסיים וקם דינא דבכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוחו כי פוק חזי כמה פוסקים אית להו הכי.

ב. וזה החלי לפתרון, במג"א (תלא, סק"ה) כ' נ"ל דזמן בדיקה הוא קודם צ"ה כמ"ש רס"י ואז יבדוק ואח"כ יתפלל אחר צ"ה, ואם לא בדיק עד אחר צ"ה יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל כמ"ש סי' ת"ע. מבואר דעתו דעדיף לבדוק מיד בתחילת הלילה דזהו הזמן לכתחילה ואפי' ע"י שליח, מאשר יקיים מצוה בו ויבדוק אחר שיתפלל. (ולא יבדוק הוא תחילה שמא ישכח להתפלל). וכן מבואר ממש"כ סי' ת"ע סק"א, דבחל פסח ביום א' שמתענים הבכורים ביום ה' שלפניו ובלילה צריכים לבדוק וקשה להם להתענות עד אחר הבדיקה כ' מט"מ ומהרי"ל שיבדקו ע"י אחרים. (וכן הובא מהרי"ל בח"י שם). מבואר דעדיף בדיקה בתחילת הזמן ע"י שליח משיבדוק בעצמו אחר שיאכל. ובפסקי תשובות (תלא, ה) הביא בשם תשובות והנהגות (או"ח ח"ב סי' רי"ד) דהא דכו' השו"ע (תלא, א) בתחילת ליל י"ד בודקין את החמץ, אין זה מדין זריזין גרידא אלא זהו מעיקר הדין, ולכן כ' דמי שאין באפשרותו לבדוק בזמן (בתחילת ליל י"ד אלא רק אח"כ) ימנה שליח לבדוק בכרכה מיד אחר צ"ה. ובמ"ב (תלא, סק"ח) כ' ולענין תפילת מעריב המתפלל בביתו יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל דעי"ז יקיים שניהם בזמנם ואי ליכא אחר יתפלל תחילה. ובהמשך ד' מבואר דהא דבליכא אחר יתפלל תחילה ולא יבדוק תחילה, מחשש שאם יבדוק תחילה שמא ישכח להתפלל. ולכאורה אף אי איכא אחר אמאי לא יתפלל תחילה כדי שיקיים בדיקה בעצמו דמצוה בו יותר מבשלוחו, וע"כ

ד. ואשוב לנידוד אם יש עדיפות ע"י שליח משום הידור מצוה שתעשה הבדיקה בברכה על פני מצוה בו. בחיי אדם (כלל סח אות ז) נסתפק במי שיודע לכתוב ס"ת אך אינו מהודר כ"כ ואם יכתוב ע"י סופר יהי' הכתב מהודר טפי, הי מינייהו עדיף מצוה בו או זה קלי ואנוהו. ובבני יונה (הובא בשד"ח שם כלל נ"ז) כ' דמפני שיהי' הכתב יותר מהודר אינו רשאי לדחות המצוה ממנו. ובדובב משרים (ח"א סי' מז אות ב) מצדד להיפך שיפנה אל הסופר כדי שיהא יותר מהודר ולא יכתוב הוא עצמו, אך כ"כ מכמה וכמה סיבות דשייך דוקא שם. ובשבט הלוי (יו"ד סי' קלה) כ' דבס"ת איכא תרתי גם מצוה בו וגם כאילו קבלה מהר סיני שזה דוקא אם כתב בעצמו, וא"כ עדיף מהידור דזה קלי. חזינן דכ"כ דוקא משום דאית בי' תרתי, ואף דבנידוד נמי אית בי' תרתי ותלת אך גם בצד השני כן.

ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקיא (ח"ב סי' ד אות ג) דן בהא דמצוה בו יותר מבשלוהו ומצוה מן המובחר הי מינייהו עדיף, וכ' דכבר חקר בזה בח"א (כלל ס"ח דין ז), וכ' לפשוט מהשו"ע (או"ח רח"צ, י"ד) שכ' (גבי הבדלה) היו יושבים בבית המדרש והביאו להם אור אחד מברך לכולם, והטעם משום כרוכ עם הדרת מלך, והניחא למ"ד גדול העונה אמן יותר מהמברך, אך למ"ד דגדול המברך אמאי א' מברך וכולם יוצאים, אע"כ דמצוה מן המובחר עדיף. ולענ"ד יש לדון בראייתו, א. דגבי ברכות נחלקו הפוסקים אי שייך מצוה בו, דבעולת שבת (או"ח רעג, סק"ה, לענין קידוש) כ' דעדיף לקדש בפיו כשיודע דהכי אמרי' בכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוהו. אמנם הרב בגדי ישע והרב תוספות שבת (סק"י) נחלקו עליו וכ' דלא שייך בזה מצוה בו, דכיון דקיי"ל שומע כעונה מקרי בו ממש. ואף למה שהביא בפתח הדביר (ח"ג דף צא) מחלוקת ראשונים ואחרונים אי שומע כעונה הוי כעונה ממש או לאו כעונה ממש. מ"מ לענין לומר מצוה בו יותר לכאורה לא שייך בזה, דהא חייב לשמוע הברכה

למחרת יו"כ על פני מצוה בו, דלא דמי, דבנידון המג"א כן תיקנו חכמים לברוק בתחילת ליל י"ד, משא"כ בנידון הפמ"ג דהוא רק משום מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, ויש להסתפק הי מינייהו עדיף.

ובשד"ח (ח"ד מערכת המ' כלל נ"ח) כ' לפשוט ספק הפמ"ג, והביא בשם משנת אברהם שכ' דלפי מ"ש המ"ג דדעת הרמ"א דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה עדיף ממעלת תדיר או ממעלת מעלין בקודש, ה"נ י"ל דעדיף ממצוה בו יותר מבשלוהו, אך יש לחלק. והוסיף השד"ח דלפי מ"ש לעיל (כלל נ"ג) דמצוה בו הוא דין דרבנן ומצוה הבאה לידך הוא משום אין מעבירין על המצוות ולהרבה פוסקים הוא מה"ת, נראה דעדיף ממצוה בו. אך י"ל דכיון דמה שמחמיץ המצוה לא משום עצלות הוא, רק כדי לקיים המצוה בעצמו כמו שחייבוהו חכמים, אין זה נקרא מצוה הבאה לידו, ועדיף טפי שיעשנה בגופו להראות חיבתו וחשקו לקיים המצוות והכי מסתברא. עכ"ל. ובנידוד תרווייהו הן מצוה בו והן בדיקה בליל י"ד דרבנן הן, ואף לדעה דבדיקה וביעור מה"ת, דמה"ת או בדיקה וביעור או ביטול, מ"מ זמן בדיקת חמץ ודאי דרבנן הוא, ויש להסתפק הי מינייהו עדיף.

והנה לאור חידוש השד"ח דהיכא דאין יכול עדיין לקיים המצוה בעצמו אי"ז חשוב מצוה הבאה לידך, נתעוררתי לומר דאף לענין הדין דמצוה בו י"ל כן, דה"מ היכא דבאפשרותו לקיים בעצמו מצוה בו להראות חיבתו וחשקו לקיים המצוות, אך כשעדיין אין באפשרותו לקיים, לא שייך לומר מצוה בו דהא עתה אין יכול לקיים וא"כ אין בזה חסרון מה שמקיים ע"י שליח. ואם כנים הדברים, נמצא דבספק הפמ"ג לא שייך לא מצוה הבאה לידך דכשאינן יכול בעצמו לא חשיב בא לידך, ולא מצוה בו דכשאינן יכול לא שייך מצוה בו, וכן לא שייך זריזין מקדימין כשאינן יכול לקיים בעצמו, ונמצא דאין שום עדיפות ואיך שירצה יעשה. אך הפמ"ג לא סבר לכל זה.

אחריו יעבור זמן הברכה, כה"ג אין להמתין עד מוצ"ש, דכל היכא דראוי להסתפק שתעבור המצוה אין משהין אותה אפי' כדי לעשותה יותר מן המובחר. והביא ראי' לד' מגמ' ביבמות. חזינן נמי דמצוה מן המובחר עדיף על זריזין מקדימין.

ומאיך גיסא, בשו"ע (או"ח כה, א) כ' אחר שלבש טלית יניח תפילין וכו' הגה מיהו אם תפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית אין צריך להמתין על הציצית אלא מניח תפילין וכשמביאים טלית מעטפו. וכ' המג"א (סק"ב) מזומנים כ"ה ביבמות ל"ט כל שהווי מצוה לא משהינן אע"פ שי"ל שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר, וכ"ה בילקוט ויקרא חביבה מצוה בשעתה, ובמנחות ע"ב. ובי' המחצה"ש דר"ל אע"ג דאי היה ממתין היה עושה מצוה מן המובחר לברך על הציצית קודם התפילין, וכמו דאיתא ריש הסימן, אפי"ה אין צריך להמתין. ובי' הראיה מיבמות דחזינן התם אע"ג דאם היה ממתין היה נעשה המצוה מן המובחר, מ"מ עדיף שלא לשהווי המצוה וכל שיש לקרב עשיית המצוה עדיף טפי. (וכן מבאר שאר הראיות). (ומעניין לציין דתרווייהו התרוה"ד והמג"א מביאים ראי' מאותה גמ' ביבמות, כשהתרוה"ד מוכיח מהתם דמצוה מן המובחר עדיף מלהקדים המצוה, והמג"א מוכיח בהיפך).

ובשו"ע (או"ח רכט, ס"ב), הרואה חמה בתקופתה וכו' כשרואה אותה בבוקר אומר ברוך עושה בראשית. וכ' המג"א (סק"ה) בבוקר, משמע מיד בהנץ החמה, וכ"כ בליקוטים שמהרי"ל צוה להכריז בערב שלמחר יזהר כל אדם כשרואה הנץ החמה יברך. ובמשאת בנימין כ', שבשחרית כשיוצא מביהכ"נ מתאספים הקהל יחד ומברכים ברכה זו, כן נהג מוהר"ש וכן דעתי לעשות. עכ"ל המג"א. מבואר מד' שנחלקו בזה המהרי"ל וכ"מ מהשו"ע שעדיף זריזין מקדימין, ואילו מוהר"ש והמ"ב סברי שעדיף ברוב עם.

ובבאה"ט (או"ח צ אות יא) הביא תשובת יד

ובלאו הכי לא יצא גם ע"י שליח, וא"כ נמצא דמקיים המצוה בו דשותף הוא במעשה המצוה בשמיעתו ואע"פ שאין עושה מעשה. והעו"ש סבר דבכל המצוה מצוה בו יותר. ב. דגם אי נימא דחזינן דמעלת ברוב עם הדרת מלך עדיפא ממצוה בו יותר מבשלוחו, מ"מ אכתי אפשר דמעלת הידור משום זה קלי ואנהו, או מעלת הידור דהמצוה תעשה בברכה, לא עדיפא ממצוה בו יותר.

ה. כן יש לדון מענין זריזין מקדימין, ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, כיון שחל עליו כבר חובת בדיקה קודם שיוצא, ומצוה בעיקר זמנה, ובברכה, הי מינייהו עדיף. והנה בענין זריזין מקדימין ומצוה מן המובחר הי מינייהו עדיף רבו הדברים, ואביא בקצירת האומר.

בברכות (ט): ותיקין היו גומרין ק"ש עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום. וכ' תוס' דודאי זמן ק"ש מתחיל לאחר עמוד השחר ומיהו מצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפילה. וכ"כ רבינו יונה, ואמר מורי הרב הותיקין מודו דזמן התחלת קריאתה קודם הוא דהלכה כאחרים שאמרו משיראה את חבירו ברחוק ד"א אלא שמתוך שהיו מדקדקין במצוות היו רוצים לסמוך גאולה לתפילה והיו גומרין ק"ש עם הנה"ח כדי שיתפללו מיד כשתנץ החמה ויסמכו גאולה לתפילה, ואם היו מתחילים לקרות מיד כשיכיר את חבירו היה להם להמתין עד שתנץ החמה ונמצא שלא היו יכולין לסמוך גאולה לתפילה. חזינן דעדיפא מצוה מן המובחר על זריזין מקדימין.

בתרומת הדשן (סי' ל"ה) נשאל לענין קידוש לבנה אם ימתין למוצ"ש שהוא יותר מן המובחר או לאו. והשיב דאם ליל מוצ"ש הוא בקרוב כגון ז' או ח' בחודש שאפי' אם יהי' מעונן במוצ"ש ובכמה ימים אחריו עדיין יש זמן לברך עד סוף ליל ט"ו, כה"ג יפה להמתין עד מוצ"ש. אבל אם ליל מוצ"ש הבא מאוחר בחודש שאם יהי' מעונן בו ובכמה ימים

בסי' ד' משו"ת מהר"י מינץ ומשו"ת חת"ס דפליגי על חידוש זה. וכן מש"כ בסי' ב' ד"ה והנה מש"כ.

ז. בשו"ע (תלב ב) כ', ואם בעה"ב רוצה יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך ברכה שבירך בעה"ב. וכ' המג"א (סק"ה) ועכ"פ גם הוא יבדוק דמצוה בו יותר מבשלוחו כדאיתא רפ"ב דקידושין ובגמ' משמע דיש מקומות שנהגו לשכור מי שיבדוק. וצ"ב, דפתח ועכ"פ גם הוא יבדוק דמצוה בו יותר וסיים ובגמ' משמע שנהגו לשכור מי שיבדוק ולא בדקו לבד, הנראה מעשה לסתור דבריו. ונראה דס"ל כמש"כ כמה אחרונים דבשליח בשכר לית דינא דמצוה בו, כ"כ בישמח משה (פר' עקב) וכן בשו"ת מור ואהלות, דדוקא בשליח בחינם אמרי' מצוה בו יותר ולא בשליח בשכר. ובס' ילקוט הגרשוני (ח"ב אות ס ערך ס"ח) בי' הטעם, דכאשר עושה ע"י שליח מראה שאין המצוה חביבה עליו, ולכך מצוה בו דמראה שהמצוה חביבה עליו, ולכן כאשר משלם לשליח שוב מראה חביבות המצוה ואין בה"ג מצוה בו. ויעוי' מחנ"א (הל' שלוחין סי' יא) שכ' לענין פועל ועבד שידם כיד בעה"ב וחשיב כידו ממש וכעשה בעצמו. ונראה דזו כוונת המג"א במש"כ ובגמ' משמע וכו', דר"ל דבה"ג דמשלם שכר לית דינא דמצוה בו ואין הוא צריך לבדוק כלל. אח"ז מצאתי כן בס' נפש חיה שראיתי שהעתיק ד' הישמח משה על ד' המג"א. ולפי"ז אף בנידו"ד י"ל דיעשה כן ישכור שליח לבדוק אור ליי"ד בברכה, ולית בזה חסרון המעליותא דמצוה בו. אך יש לציין דיש מהאחרונים דפליגי על חידוש זה, עי' דובב משרים (שם אות ג), וכ"כ דמוכח מד' הפמ"ג דגם בשכר שייך מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן מהחיי אדם שנסתפק אי עדיף שיכתוב ס"ת בעצמו או ע"י סופר ויהי' מהודר טפי, מוכח דפליגי על הישמח משה, דאי כהיש"מ מאי קמיבעיא ליה. וכן מוכח

אליהו (סי' מב), מי שהולך בשבת ויו"ט בהשכמה להתפלל במנין עשרה כי רוב ציבור מאחרים תפילתם ובאותו מנין מתפללים גם תפילת מוסף אחר תפילת שחרית, יותר טוב להתפלל מוסף עם הציבור בביהכ"נ דברוב עם הדרת מלך. הרי דסבר דברוב עם עדיף מזריזין מקדימין. (משא"כ בשחרית שיש טעם נוסף להתפלל בהשכמה). ובשו"ת מהרי"א (יו"ד סי' רסב) דעתו דזריזין מקדימין עדיף. וכ"ד החסד לאברהם (סי' עז), והך דסי' תכ"ה גבי קידוש לבנה דחי משום דשם עיקר זמנו במוצאי שבת, יעוי"ש. וא"כ ספיקן עדין במקומו עומד.

ו. בס' פתח הדביר (סי' רסג אות ג) כ' טעם למה האשה מדלקת נר שבת והאיש יוצא בהדלקתה, כיון שהחיוב על שניהם ניעבד איפכא, וכ' דאם היה הוא מדליק והיא יוצאת בהדלקתו היה לפקפק משום מצוה בה יותר מבשלוחה, אבל כשהיא מדלקת והוא יוצא בהדלקתה, כיון דהמצוה נעשית בממון הבעל אין בזה משום מצוה בו. והביא מס' לב חיים שכ"כ גבי פדיון, דהמצוה היא נתינת המעות לכהן והרי האב הוא הנותן למעות וממנו נהנה הכהן, א"כ מ"ל אם הוא נותן מידו ליד כהן מ"ל שנותנן ע"י שליח. אך ליכא למימר אף בנידו"ד כן דכשהנר של המשלח אין בזה משום מצוה בו. דלא דמי, דהתם המצוה היא הדלקת הנר והוא ממון הבעל, נמצא הבעל שותף בעצם המצוה, משא"כ הכא דהמצוה היא הבדיקה והדלקת הנר אינה כ"א היכי תמצוי לקיים הבדיקה, וא"כ אין המשלח שותף בעצם המצוה. ובהכרח לחלק כן, דאל"כ תיקשי מקידושי אשה דאמרי' מצוה בו יותר, ומשמע בכל גווני גם כשכסף הקידושין של המשלח. וכן במג"א (תלב סק"ה) כ' גבי בדיקת חמץ דמצוה בו יותר מבשלוחו, ואיירי בגוונא דבני ביתו של בעה"ב בודקין, והרי בהך סתמא בודקין בנרו של בעה"ב. (ועצם קושייתו כבר תי' לה הב"ח (סי' רסג) כיון דהנשים מזהרות בזה ביותר). וכן עי' מש"כ

הוא יבדוק דמצוה בו יותר, ולמד מיני הפמ"ג (שם א"א ה) הא דמצוה בו היינו לעשות קצת מהמצוה, וכ"מ מגמ' וכו' ש"מ כל שבדק קצת תו אין מצוה בו יותר מבשלוחו. ובשד"ח (שם כלל נו) כ' דמדברי שו"ע הרב משמע שצריך שיעשה כל המצוה. ואפשר עכ"פ לדעת המג"א והפמ"ג, דאף מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, וזריזין מקדימין, מקיים בבדק קצת.

ולאור כ"ז נראה הדרך המעולה, שיבדוק בעצמו קודם צאתו קצת מהמקומות שמכניסין בהן חמץ, וימנה שליח לבדוק בברכה אור לי"ד שאר המקומות, ועדיף שליח בשכר. (כעין שסיים בשה"ל (שם) בענין כתיבת ס"ת, שכ' ומ"מ כיון שכתבנו דאיכא פוסקים דס"ל דגם בכותב אות א' מתקיים כאילו קיבלה מה"ס, א"כ בשאר הס"ת כתיבה בנוי עדיף, וכזה כ' גם הדובב משרים (סי' מז אות ב) בסו"ד).

מהמהר"ח או"ז (שם) שכ' להוכיח דלאו בכל המצוות אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו, ממה שנהגו כל רבותינו וכל העולם שמשכירים מלמדים ללמד את בנו תורה ואין האב עצמו מלמדו. ואי ס"ל כהיש"מ דבמשלם לשליח ליכא מעליותא דמצוה בו, מאי מוכיח מת"ת דבנו הא התם הוי בשכר, וע"כ דס"ל דאף בשליח בשכר לא מקיים האי מעליותא דמצוה בו יותר מבשלוחו.

(ולענין עבד, ראה אף בס' ראה חיים (להגר"ח פלאגי פ"ר חיי שרה) שכ' דע"י עבדו הוי כעשה בעצמו ממש ולית ביה משום מצוה בו, וכ"כ נמי במור ואהלות (סי' לא). אכן במהרי"ט וחי' הרד"ל (שם) מבואר לא כן דר"נ אע"פ שהיו לו עבדים העדיף לעשות לבד משום מצוה בו. וכ"ד הח"א הבני יונה הנחמד למראה המשנת אברהם וילקוט הרועים).

עו"ל ע"פ המג"א הנז', שכ' ועכ"פ גם

איתא בגמרא (פסחים סח): רב יוסף ביומא דעצרתא אמר – אי לאו האי יומא דקא גרים ("שלמדתי תורה ונתרוממתי", רש"י) כמה יוסף איכא בשוקא ("הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף ומה ביני לבנים").

הן ידוע תמיהת העולם על התפארותו של יוסף, שהרי מידת רב יוסף היא מידת הענוה (סוטה מט): וזו אין זו כלל ממדת הענוה. כן יש לדקדק בדבריו שאמר "אי לאו האי יומא" דמשמע שעצם היום גרם לכך, והול"ל "אי לאו קבלת התורה" וכדו'.

וי"ל, כי אמרו חכמינו ז"ל שלוחות הראשונות שלטה בהן עין רעה ע"י שניתנו בתשואות וקולות וקהלות ולכן נשברו (מובא ברש"י שמות לד, ג). עוד מצינו (נדריים מא). שרב יוסף חלש ואיעקר תלמודיה. והנה חז"ל הזהירונו (ברכות ח): "הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו (שחלה, רש"י) דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", כלומר, כמו שכיבדו את שברי הלוחות והניחוס בארון כן יש להיזהר בכבוד זקן זה. הרי דהא דצריך להזהר בכבוד זקן ששכח תלמודו ילפינן משברי הלוחות – ששבירתן היתה מחמת שניתנו בתשואות וקולות.

ובזה יבואו על נכון דברי רבי יוסף: עצם יום הזה שניתנו בו לוחות הראשונות וניתנו בקול רעש גדול, הוא אשר גרם שיחשיבו אותי, כי "אי לאו האי יומא" – לא היו משתברים הלוחות, וממילא לא היו מחשיבים אותי אלא כאחד האדם, עקב שוכחי את תלמודי. לא כן עתה שנתנה תורה בעצם היום הזה בפירסוס וברעש וגרם שנשתברו הלוחות, ושבריהם מונחים הארון, מכאן שצריך להזהר בכבודי.

(הגה"ק מאסטרואוצע זי"ע)